

**ਉਮਾ ਨਾਥ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਏਐਨ ਜਿੰਦਲ ਜੇ. ਜੇ.
ਸੀਤਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ, - ਅਪੀਲਕਰਤਾ
ਬਨਾਮ**

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ, - ਜਵਾਬਦਾਤਾ

CrI. ਏ. ਨੰਬਰ 166/1993 ਦਾ ਡੀ. ਬੀ

14 ਮਈ, 2008

ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਨਲ ਕੋਡ, 1860 - ਐੱਸ. 306 ਅਤੇ 498-ਏਮੌਤ ਦਾ ਐਲਾਨ - ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਰਜ ਕਰਨ ਵਿੱਚ 2 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਦੇਰੀ-ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲੈਣ ਦੇ ਯਤਨ ਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਪੁਖਤਾ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਨਹੀਂ-ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਮਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਡਾਕਟਰੀ ਸਬੂਤ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਮ੍ਰਿਤਕ ਸੀ। ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਲਈ ਇੱਕ ਫਿੱਟ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ ਜਾਂ ਸਰੀਰਕ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ-ਘਟਨਾ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਤੇਲ ਦੀ ਰਿਕਵਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ-ਮੌਤ ਘੋਸ਼ਣਾ ਵਿੱਚ ਡਾਕਟਰੀ ਸਬੂਤ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸੁਤੰਤਰ ਸਰੋਤ ਤੋਂ ਪੁਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ-ਅਪੀਲ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਵਿਰੁੱਧ ਲਗਾਏ ਗਏ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ

ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਬੂਤਾਂ ਤੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਤੱਥ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਿਖਾਉਣ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਮੁਕੱਦਮਾ ਆਪਣੇ ਸੰਸਕਰਣ 'ਤੇ ਸਹੀ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਡਾਕਟਰ, ਜਿਸ ਨੇ ਲੇਖਿਕਾ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਸੀ, ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਬਰਬਾਦ ਕੀਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਹੁੰਦੀ। ਬਿਆਨ. ਪਰ, ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਲਈ ਇੱਕ ਤੰਦਰੁਸਤ ਮਾਨਸਿਕ ਜਾਂ ਸਰੀਰਕ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਡਾਕਟਰੀ ਸਬੂਤ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਰਾਏ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਘਟਨਾ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਤੇਲ ਦੀ ਕੋਈ ਬਰਾਮਦਗੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਅਤੇ ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਪੁਲਿਸ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਸ਼ੱਕ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੁਝ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਅਸੰਗਤਤਾ ਅਤੇ ਅਸਥਾਈ ਸੱਚਾਈ ਅਤੇ ਉਕਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਉੱਤੇ ਅੰਗੂਠੇ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਦੀ ਧੁੰਦਲੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਜ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ। ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਥਿਤ ਮੌਤ ਘੋਸ਼ਣਾ ਨੂੰ ਡਾਕਟਰੀ ਸਬੂਤ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸੁਤੰਤਰ ਸਰੋਤ ਤੋਂ ਪੁਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਇਸਲਈ,

ਅਸੀਂ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਘੋਸ਼ਣਾ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਅਤੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹਾਂ।

(ਪਰਾ 21)

ਵਿਕਾਸ ਬਹਿਲ, ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲ।

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਗੁਰਵੀਨ ਐਚ. ਸਿੰਘ, ਐਡੀ. ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਲਈ ਏ.ਜੀ.

ਏ.ਐਨ. ਜਿੰਦਲ, ਜੇ.

(1) ਵਿਆਹ ਪਵਿੱਤਰ ਤੌਰ ਤੇ ਸਵਰਗ ਵਿੱਚ ਨਿਯਤ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਵੇਦੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਕਾਰ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਰਦ ਔਰਤ ਨੂੰ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬਿਹਤਰ-ਅਧਿਕ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਤਾ ਵਜੋਂ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੜਕੇ ਦੀ ਕਸਟਡੀ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋਣ 'ਤੇ ਪਤਨੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਕੁਦਰਤੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਪਾਸਿਓਂ ਸਹਿਯੋਗ ਅਤੇ ਇੱਛਾ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਟ੍ਰਾਂਸਪਲਾਂਟ ਕਿਵੇਂ ਸਫਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਵੀ ਅਕਸਰ ਦੋਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਭਾਵ ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਵੱਲੋਂ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ, ਇੱਕ ਪਰਿਵਾਰ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਅਚਾਨਕ ਟ੍ਰਾਂਸਪਲਾਂਟੇਸ਼ਨ; ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀ ਗੈਰ-ਵਿਵਸਥਾ; ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲੜਕੀ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਸਮੀਕਰਨਾਂ, ਗੱਠਜੋੜਾਂ ਅਤੇ ਸਬੰਧਾਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਟੱਲ ਉਲੰਘਣ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਵਜੋਂ ਅਣਸੁਖਾਵੀਂ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ। ਉਦਾਸੀਨਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੜਕੀ ਪੱਖ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਿੰਦਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਲਾੜੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਰ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਲਈ ਅਤੇ ਲਾੜੇ ਦੇ ਘਰ ਲਾੜੀ ਦੀ ਗੈਰ-ਕੁਦਰਤੀ ਮੌਤ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਉਲਝਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। . ਭਾਵੇਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਔਰਤਾਂ 'ਤੇ ਹੋ ਰਹੇ ਅਤਿਆਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ, ਦਾਜ ਵਿਚ ਵਾਧੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਅਤੇ ਦਾਜ ਕਾਰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮੌਤਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਕਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਜਾਂਚ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਬੇਕਸੂਰ ਦੋਸ਼ੀ ਨਾ ਠਹਿਰ ਜਾਵੇ। ਅਜਿਹੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਜੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਅਸਲ ਭਾਵਨਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਅਪਰਾਧਿਕ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਅਸਲ ਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ, ਨਾ ਸਿਰਫ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧਿਕਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਵਧੇਰੇ ਸਵੈਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਦਿਖਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਬਚਣਾ ਵੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਹਰ ਪੱਖ 'ਨਰਮ ਨਿਆਂ'। ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਲਾਈਵ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਸਬੂਤ ਦੇ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਵਿੱਚ ਘੁਸਪੈਠ ਕਰੋ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ ਕਿ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਗੇ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਾਜ ਤੋਂ ਕੋਈ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਲੀ ਦਾ ਬੱਕਰਾ ਜਾਂ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ

ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਦੁਖੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਬਦਲੇ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਉਪਕਰਣ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ।

(2) ਇੱਥੇ ਇਹ ਹੈ ਮੁਕੱਦਮਾ-ਐਪ ਸੀਤਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਤੀ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਕੌਰ ਸੱਸ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਮੁਲਜ਼ਮ' ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਧਾਰਾ 302 ਆਈਪੀਸੀ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਮੌਤ ਦੇ ਐਲਾਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੀਤਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ (ਮ੍ਰਿਤਕ) ਵੱਲੋਂ 19 ਜੂਨ, 2001 ਨੂੰ ਦੁਪਹਿਰ 12.00 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਏ.ਐਸ.ਆਈ. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਥਾਣਾ ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੋਸ਼ੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ:-

ਘਟਨਾ ਤੋਂ 2 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀਤਲ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਅਧਰਮੀ ਵਾਸੀ ਪਿੰਡ ਹਯਾਤਪੁਰ ਥਾਣਾ ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਵਿਆਹ ਹਿੰਦੂ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਇਆ। ਮੇਰੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਦਾਜ ਦਿੱਤਾ। ਮੇਰੀ ਸੱਸ ਪਿਆਰੀ ਕੌਰ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਮੈਨੂੰ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਵਿਆਹ ਦੇ ਤਾਲੇ ਤੋਂ ਦੋ ਮੂੰਹ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਨਿਆ ਬੱਚਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਠੀਕ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਦਰਦ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ 'ਤੇ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਮੈਨੂੰ ਕਾਲੇ ਪੀ.ਐਚ.ਸੀ. ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਘਰ ਵਾਪਸ ਆਏ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਸੱਸ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਘਰ ਆਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਬੁਲਾਉਣ ਲੱਗ ਪਈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਤਾਅਨੇ ਮਾਰਨ ਲੱਗੀ ਕਿ ਉਹ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਇਸ 'ਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਦਿਖਾਈ। ਫਿਰ ਮੇਰੀ ਸੱਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹੋ। ਉਸ ਸਮੇਂ, ਸਵੇਰੇ 10.00 ਵਜੇ, ਉਸਨੇ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਤੇਲ ਲਿਆ ਕੇ ਮੇਰੇ ਕੱਪੜਿਆਂ 'ਤੇ ਡੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਸੀਤਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਫਾਈਰ 'ਤੇ ਬਿਠਾਇਆ! ਮਾਚਿਸ ਦੇ ਡੱਬੇ ਤੋਂ ਮਾਚਿਸ ਸਟਿੱਕ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਕਰਕੇ ਦੁਬਾਰਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੇਰੀ ਜੇਠਾਣੀ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਰੌਲਾ ਪਾ ਦਿੱਤਾ, ਮੇਰੀ ਜੇਠਾਣੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਗੁਆਂਢੀ ਭਾਗੋ ਉੱਥੇ ਆਏ ਅਤੇ ਅੱਗ ਬੁਝਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਦੋਂ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਸੀਤਲ ਸਿੰਘ ਮੈਨੂੰ ਇਲਾਜ ਲਈ ਪਿੰਡ ਦੋਹਾਕੇ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਲੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਨੂੰ ਡੀਐਮਸੀ ਹਸਪਤਾਲ ਲੁਧਿਆਣਾ ਰੈਫਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਕੱਪੜੇ ਫਾਈ ਨਾਲ ਸੜ ਗਏ ਸਨ! ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਵੀ ਅੱਗ ਨਾਲ ਸੜ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਲਈ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਸੱਸ ਪਿਆਰੀ ਕੌਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ। ਬਿਆਨ ਸੁਣਿਆ ਅਤੇ ਸਹੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ

Sd/- SdJ-

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ"

(3) ਏ.ਐਸ.ਆਈ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਿੱਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਬਿਆਨ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ 19 ਜੂਨ 2001 ਨੂੰ ਥਾਣਾ ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ ਵਿਖੇ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ ਐਕਸ.ਪੀ.ਜੀ./2 ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀ ਮੌਤ 21 ਜੂਨ, 2001 ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 11.40 ਵਜੇ ਡੀ.ਐਮ.ਸੀ., ਹਸਪਤਾਲ, ਲੁਧਿਆਣਾ। ਉਕਤ ਸੂਚਨਾ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਏ.ਐਸ.ਆਈ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਹਸਪਤਾਲ ਪਹੁੰਚੇ; ਲਾਸ਼ ਦਾ ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਕਰਵਾਇਆ; ਤਿਆਰ ਮੋਟਾ ਸਾਈਟ ਯੋਜਨਾ; ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕਰਕੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਤਫਤੀਸ਼ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕੱਲੇ ਸੀਤਲ ਸਿੰਘ ਵਿਰੁੱਧ ਧਾਰਾ 173 ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਤਹਿਤ ਰਿਪੋਰਟ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਪਿਆਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਬੇਕਸੂਰ ਕਰਾਰ ਦੇ ਕੇ ਕਾਲਮ ਨੰਬਰ 2 ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ।

(4) ਵਚਨਬੱਧਤਾ 'ਤੇ, ਦੋਸ਼ੀ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 3 4IPC ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ ਧਾਰਾ 302 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ।

(5) ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.-1 ਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 319 ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਰਖਾਸਤ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਦੋਸ਼ੀ ਪਿਆਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਵੀ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਲਬ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਚਾਰਜ ਵਿਚ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

(6) ਦੋਸ਼ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਡਾ: ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ (PW1), ਡਾ. ਸ਼ੇਖਾ ਅਗਰਵਾਲ (PW2), ਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ (PW3), ਲੋਕੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਡਰਾਫਟਸਮੈਨ (PW4) ਅਤੇ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ (CIA) (PW5) ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ।

(7) ਦੋਵਾਂ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਧਾਰਾ 313 ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਪਣੇ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਦੋਸ਼ੀ ਸੀਤਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅੱਗੇ ਦੱਸਿਆ:-

"ਮੈਂ ਬੇਕਸੂਰ ਹਾਂ। 17 ਜੂਨ 2001 ਨੂੰ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੀ. ਮ੍ਰਿਤਕ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਨੂੰ ਇਲਾਜ ਲਈ ਪੀ.ਐਚ.ਸੀ ਕੁਕਰਾਂ ਵਿਖੇ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਬਿਮਾਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਪੀ.ਐਚ.ਸੀ ਕੁਕਰਾਂ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਏ ਸੀ। ਦਵਾਈ ਲੈ ਕੇ ਅਸੀਂ ਵਾਪਸ ਪਿੰਡ ਆ ਗਏ। ਮੈਂ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲ ਰਿਹਾ ਜਿੱਥੇ ਪੰਚਾਇਤ ਇੱਕ ਥੜ੍ਹਾ ਬਣਾ ਰਹੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਸਾਡੇ ਘਰ ਗਈ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਰੌਲਾ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਅਤੇ ਸਰਪੰਚ ਸਤਪਾਲ ਸਮੇਤ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਸਾਡੇ ਘਰ ਆਏ। ਅਸੀਂ

(1) 1995(2) RCR (Criminal) 273

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਦੀ ਪਤਨੀ ਕਮਲਾ ਦੇਵੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਾਈ ਆਈ ਰੀ ਨੂੰ ਬੁਝਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਨੂੰ ਇਲਾਜ ਲਈ ਢਾਹਾਂ ਕਲੇਰਾਂ ਹਸਪਤਾਲ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ 'ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਡੀਐਮਸੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ। ਮੇਰੀ ਪੁੱਛਗਿੱਛ 'ਤੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ. ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਰਸੋਈ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਗੈਸ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ। ਮੇਰੀ ਸੱਸ ਜੋਗਿੰਦਰ ਕੌਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹਸਪਤਾਲ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਡਾ. ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਸਾਡੇ ਖਿਲਾਫ ਬਿਆਨਬਾਜ਼ੀ ਕਰਨ ਲਈ ਬਮ ਆਈ ਐੱਸ. ਸਤਪਾਲ ਸਰਪੰਚ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਝੂਠੇ ਫਸਾਉਣ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਦਰਖਾਸਤ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਸੱਸ ਦਾ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਚਲਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮੇਰਾ ਚਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੈਂ ਬੇਕਸੂਰ ਸੀ। "

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਆਰ ਕੌਰ ਦੇਸ਼ੀ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦਿੱਤਾ:-

“ਮੈਂ ਬੇਕਸੂਰ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀ ਤਬੀਅਤ ਠੀਕ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਮੇਰਾ ਲੜਕਾ ਸੀਤਲ ਸਿੰਘ ਸਵੇਰੇ ਘਰੋਂ ਪੀ.ਐਚ.ਸੀ.ਕੁਕਰਾਂ ਲਈ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਨੂੰਹ ਕਮਲਾ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨਾਲ ਮੱਕੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਕਰਨ ਗਈ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸੂਚਨਾ ਮਿਲੀ ਕਿ ਸਾਡੀ ਨੂੰਹ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਘਰ ਗਏ ਅਤੇ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ। ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਭੰਗੋ ਸਾਡੇ ਗੁਆਂਢੀ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕਮਲਾ ਦੇਵੀ ਨੇ ਅੱਗ ਬੁਝਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਗੈਸ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਤੋਂ ਅੱਗ ਲੱਗੀ ਸੀ। ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਉਸ ਨੂੰ ਇਲਾਜ ਲਈ ਡਾਲੀਅਨ ਕਲੇਰਾਂ ਹਸਪਤਾਲ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ 'ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਡੀਐਮਸੀ ਹਸਪਤਾਲ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਸਨੇ 21 ਜੂਨ, 2001 ਨੂੰ ਸੜ ਕੇ ਆਤਮ-ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਲਈ। ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਅਤੇ ਭਰਾ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਸਾਨੂੰ ਫਸਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਝੂਠਾ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਖਾਇਆ ਸੀ। ਪੰਚਾਇਤ ਨੇ ਦਰਖਾਸਤ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਪਰਸਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਡੀਐਸਪੀ ਨੇ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਬੇਕਸੂਰ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਚਲਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। "

(8) ਭਾਗੋ ਦੇਵੀ (DW 1) ਅਤੇ ਸਤਪਾਲ (DW2) ਬਚਾਅ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ।

(9) ਮੁਕੱਦਮਾ ਦੇਸ਼ੀ ਕਰਾਰ ਦੇ ਕੇ ਖਤਮ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਅਪੀਲ.

(10) ਸੁਣਿਆ। ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਤੱਥ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ:-

- (i) ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਕਰੀਬ 2 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਦਾ ਵਿਆਹ ਦੋਸ਼ੀ ਸੀਤਲ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ।
- (ii) ਮੁਲਜ਼ਮ ਸੀਤਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਦਰਮਿਆਨ ਤਣਾਅਪੂਰਨ ਸਬੰਧਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਘਟਨਾ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਦੋਸ਼ੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪੇਟ ਵਿਚ ਦਰਦ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪੀ.ਐਚ.ਸੀ. ਕੁਕਰਾਂ ਵਿਖੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ।
- (iii) ਉਸ ਦੇ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਰਹਿਣ ਦੇ ਦੌਰਾਨ, ਘਟਨਾ ਤੋਂ 2 ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੇ ਸਬੂਤ ਵੀ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਿਆਰ ਕੌਰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਮਜ਼ਦੂਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਬਿਮਾਰੀ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਰਹੀ ਸੀ।
- (iv) ਮਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਸਾਬਕਾ ਪੀ.ਸੀ., ਅੱਗੇ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਗੋ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਗੁਆਂਢੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਦੀ ਪਤਨੀ ਕਮਲਾ ਦੇਵੀ ਇਸ ਘਟਨਾ ਵੱਲ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਵੱਲੋਂ ਕਮਲਾ ਦੇਵੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਭਾਗੋ ਨੇ ਡੀਡਬਲਯੂ-1 ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਕੇਸ ਸਿਰਫ਼ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਘੋਸ਼ਣਾ Ex.PC 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ; ਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ (PW3) ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰੀ ਸਬੂਤ। ਮਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਸ਼ੱਕੀ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਘਟਨਾ 17 ਜੂਨ 2001 ਨੂੰ ਵਾਪਰੀ ਸੀ। ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦਾ ਇਹ ਵੀ ਦਰਜ ਹੈ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਮਾਤਾ ਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ (ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.3) ਉਸੇ ਦਿਨ ਹੀ ਦੁਪਹਿਰ 3/3.30 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹਸਪਤਾਲ ਪਹੁੰਚੀ ਸੀ। ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੇ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਝਗੜੇ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੋ ਦਿਨ ਦੀ ਦੇਰੀ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਸੀ.

ਲੁਥਿਆਣਾ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਕਈ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟਾਂ

---

(1) 1995(2) RCR (Criminal) 273

ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਸਥਿਤ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਪੁਲਿਸ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਏ.ਐਸ.ਆਈ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਪੁਲਿਸ ਥਾਣਾ ਅੰਬੇਵਾਲ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਵਾਇਰਲੈਸ ਮੈਸੇਜ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਹਸਪਤਾਲ ਪਹੁੰਚਿਆ ਸੀ ਪਰ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ ਵਿਖੇ ਇਹ ਵਾਇਰਲੈਸ ਮੈਸੇਜ ਕਦੋਂ ਅਤੇ ਕਦੋਂ ਆਇਆ ਸੀ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਥਾਪਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਦੇਰੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਤਰਾਸਾ ਕੇਸ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਸ਼ੰਕਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ 17 ਜੂਨ, 2001 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਹੋਣ ਤੱਕ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਮਾਤਾ ਰਾਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹੋਰ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਕਸਾਉਣ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(11) ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ 4 ਦਿਨ ਤੱਕ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ 'ਤੇ 2 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ, ਡਾਕਟਰ ਜਾਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਮਾਤਾ ਵੱਲੋਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਪੁਖਤਾ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਸਾਨੂੰ ਏ.ਐਸ.ਆਈ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਿੱਤੇ ਅਜਿਹੇ ਬਿਆਨਾਂ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਰਾਏ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ, (1) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਸੀ। ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਦਾ ਪਤੀ ਸੀਤਲ ਸਿੰਘ ਇੱਕ ਆਮ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸੀ ਅਤੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਬੱਚੀ ਦਾ ਪਿਤਾ ਸੀ। ਗੱਲ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਦਾਜ ਮੰਗਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਦਾਜ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਝਗੜੇ ਜਾਂ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸੀ। ਘਟਨਾ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਦੋਸ਼ੀ ਸੀਤਲ ਸਿੰਘ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਇਲਾਜ ਲਈ ਹਸਪਤਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਗੂੜ੍ਹੇ ਸਬੰਧ ਸਨ। ਜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ 'ਤੇ ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਮਿੰਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਪਣਾ ਮਨ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦਾ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਕੋਈ ਪੁਰਾਣਾ ਇਤਿਹਾਸ ਨਹੀਂ ਸੀ।

(12) ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਐਲਾਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਮਲਾ ਦੇਵੀ ਅਤੇ ਭਾਗੋ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਗ ਬੁਝਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਪਰ ਇਸਤਰਾਸਾ ਪੱਖ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਭਾਗੋ ਨੇ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਦਿਆਂ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਉੱਥੇ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਲਪਟਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ। ਉਸਨੇ ਅੱਗ ਬੁਝਾ ਦਿੱਤੀ। ਪਿਆਰ ਕੌਰ ਦੋਸ਼ੀ ਵੀ ਉੱਥੇ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਅੱਗ ਬੁਝਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਈ। ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਰਸੋਈ 'ਚ

ਗੈਸ ਚੁੱਲ੍ਹੇ 'ਤੇ ਦੁੱਧ ਗਰਮ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਝੁਲਸ ਗਿਆ। ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਮ੍ਰਿਤਕ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸੰਸਕਰਣ ਕਿ ਉਸ ਉੱਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਤੇਲ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਡਾ. ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਪੀਡਬਲਯੂ 1) ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਝੂਠਾ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਤਿਹਾਸ ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਗੈਸ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਲਪਟਾਂ ਤੋਂ ਬੁੱਝੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਗੈਸ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਲਪਟਾਂ ਨਾਲ ਅਜਿਹੇ ਬੁੱਲੇ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤੱਥ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਡਾ. ਸ਼ੇਖਾ ਅਗਰਵਾਲ (PW2) ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਦੋ ਡਾਕਟਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕੀ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਤੇਲ ਦੀ ਬਦਬੂ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਪਰੋਕਤ ਡਾਕਟਰੀ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਉਲਟ, ਮਰਨ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ (ਪੀਡਬਲਯੂ 3) ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਪਿਆਰ ਕੌਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੱਪੜਿਆਂ 'ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਤੇਲ ਛਿੜਕ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਸੀਤਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਾਚਿਸ ਦੀ ਸੋਟੀ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਡਾਕਟਰੀ ਸਬੂਤ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਘੋਸ਼ਣਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਓਕੂਲਰ ਸੰਸਕਰਣ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ ਜੋ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਘੋਸ਼ਣਾ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਬਾਰੇ ਵੀ ਪੁਸ਼ਟ ਚਿੰਨ੍ਹ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਮੰਨਣ ਲਈ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਰਨ ਵਾਲੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਪ੍ਰੇਰਣਾ, ਟਿਊਸ਼ਨ ਅਤੇ ਕਲਪਨਾ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ।

(13) ਦੂਸਰੀ ਅਸੰਭਵ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੀਤਲ ਸਿੰਘ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਵਾਰ ਹਸਪਤਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ, ਸਗੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਫ਼ਰੀਦਕੋਟ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਡਾ. ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਪੀਡਬਲਯੂ 1) ਕੋਲ ਲੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਡੀਐਮਸੀ ਹਸਪਤਾਲ ਲੁਧਿਆਣਾ ਲੈ ਗਿਆ। ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਸੀ

ਆਪਣੇ ਇਰਾਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਬੂਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਬਚਾਅ ਲਈ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਹੋਣਗੇ।

(14) ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਲੂ ਜੋ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਡਾ. ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਪੀਡਬਲਯੂ 1) ਅਨੁਸਾਰ ਮ੍ਰਿਤਕ 100% ਦੂਜੀ ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਡਿਗਰੀ ਦੇ ਸੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਡਾ. ਸ਼ੇਖਾ ਅਗਰਵਾਲ (ਪੀਡਬਲਯੂ 2) ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ:-

“ਪੀੜਤ ਕੋਰਟ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਬਿਮਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਸੀ। ਮਰੀਜ਼ ਸਾਹ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਤਕਲੀਫ਼ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੀ। ਮਰੀਜ਼ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨਾਜ਼ੁਕ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਸਾਡੇ ਹਸਪਤਾਲ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਵਧੀਆ ਇਲਾਜ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, 21 ਜੂਨ, 2001 ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਸਦੇ ਦਾਖਲੇ ਦੌਰਾਨ ਮਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਵੀ ਆ ਗਿਆ। ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਗੜ ਗਈ।

(15) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਉਸ ਦੇ ਬਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ, ਮਰੀਜ਼ ਨੂੰ 17 ਜੂਨ, 2001 ਨੂੰ ਹੀ ਹੋਸ਼ ਆਇਆ, ਭਾਵ ਦਾਖਲੇ ਦੇ ਦਿਨ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਗੜ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੌਤ ਦਾ ਐਲਾਨ ਉਸ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਉਹ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਲਈ ਫਿੱਟ ਸੀ ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਏਐਸਆਈ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਏ.ਐਸ.ਆਈ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਉਕਤ ਬਿਆਨ ਸਾਬਕਾ ਪੀਸੀ ਡਾਕਟਰ ਕੋਲੋਂ ਤਸਦੀਕ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਇਆ। ਉਸਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਮਾਂ ਅਤੇ ਭਰਾ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸਨ।

(16) ਫਿਰ ਵੀ, ਕਾਨੂੰਨ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦਾ ਐਲਾਨ ਦਰਜ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਬਸ਼ਰਤ ਹਾਲਾਤ ਅਜਿਹੇ ਹੋਣ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੋਲ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲੈਣ ਦਾ ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਜਾਂ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਕੋਲ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਮੌਕਾ ਸੀ, ਫਿਰ ਮਰਨ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਰਮੇਸ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ, (2) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਸਾਡੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:-

"21. ਇਕ ਹੋਰ ਸਥਿਤੀ, ਜੋ ਘੋਸ਼ਣਾ ਪੱਤਰ ਦੀ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ

ਇੱਕ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੁਆਰਾ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਮੌਕੇ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ। ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ, ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ; ਇੱਕ

ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਰਨ ਦੇ ਐਲਾਨ ਉੱਤੇ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਮਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਦੁਆਰਾ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਇਸਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਵੱਲ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਉਪਲਬਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਤਲਬ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ .....।

(17) ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਮਨਫੂਲ (ਮ੍ਰਿਤਕ ਤੋਂ) ਅਤੇ ਜਗਨ ਬਨਾਮ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ, (3) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੋਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:-

"10. ਅਸੀਂ ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤ ਹਾਂ ਕਿ ਇੱਕ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇੱਕ ਮਰਨ ਵਾਲਾ ਘੋਸ਼ਣਾ ਸਬੂਤ ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇੱਕ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਘੋਸ਼ਣਾ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਨਿਰਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਅਪਵਾਦ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਅਜਿਹੇ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਇੱਕ ਨਾਜ਼ੁਕ ਸਥਿਤੀ ਕਿ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਿਕਲਪ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ ਸੀ। :-

ਤਫ਼ਤੀਸ਼ੀ ਅਫ਼ਸਰ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਖੁਦ ਜਾਂਚ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਇੱਕ ਮਰਨ ਵਾਲੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਦਰਜ ਕਰਨ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। "

(18) ਤਫ਼ਤੀਸ਼ੀ ਅਫ਼ਸਰ ਵੱਲੋਂ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਾ ਲੈਣ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਸ਼ਰਤ ਜਾਂ ਮਜਬੂਰੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ੀ ਅਫ਼ਸਰ ਵੱਲੋਂ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਜਿਹੇ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਐਲਾਨਨਾਮੇ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਦੋਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(19) ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਐਪੈਕਸੀ ਕੋਰਟ ਨੇ ਵੀ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਮਰਨ ਦੇ ਐਲਾਨ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਹੌਸਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਜੇਕਰ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਲਕਸ਼ਮੀ ਬਨਾਮ ਓਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ, (4) ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ:-

"30. ਇੱਕ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇੱਕ ਮਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਸਬੂਤ ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਤਫ਼ਤੀਸ਼ੀ ਅਫ਼ਸਰ ਦੁਆਰਾ ਮਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਦਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਨਿਰਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕਰੋ ਅਤੇ

ਸਿਰਫ ਅਪਵਾਦ ਉਦੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਇੰਨੀ ਨਾਜ਼ੁਕ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਘੋਸ਼ਣਾ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਅਦ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਿਕਲਪ ਨਹੀਂ ਬਚਦਾ ਸੀ। ਮੁੰਨਾ ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ, ਏਆਈਆਰ 1976 ਐਸਸੀ 21 99 ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ - "ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਵਿੱਚ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੌਰਾਨ ਖੁਦ ਇੱਕ ਮੌਤ ਦਾ ਐਲਾਨ ਦਰਜ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਾਂਚ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।" ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਡਾਕਟਰ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਕੁਝ ਦੋਸਤਾਂ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਦੁਬਾਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਰਨ ਘੋਸ਼ਣਾ ਪੱਤਰ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮਰਨ ਘੋਸ਼ਣਾ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਦਲੀਲ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ, ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1979 ਐਸ.ਸੀ. 1173, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ੀ ਅਫਸਰ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਰਨ ਘੋਸ਼ਣਾ ਨੂੰ ਸਬੂਤ ਵਜੋਂ ਦਾਖਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਬੂਤ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ 'ਜ਼ਖਮੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਐਲਾਨ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਨ ਦੇ ਬਿਹਤਰ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਤਰੀਕੇ' ਲੋੜੀਂਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਸਮਾਂ ਜਾਂ ਸਹੂਲਤ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਕਤਲ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਮ੍ਰਿਤਕ ਵਜੋਂ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨਾਜ਼ੁਕ ਸੀ ਅਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਮਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਦਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਪਰ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਐਲਾਨਨਾਮੇ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਿਆਨ ਸੀ ਜੋ ਥੋੜਾ ਸ਼ੱਕੀ ਸੀ। "

(20) ਪਰ, ਤਤਕਾਲ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਸਬੂਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਤੱਥ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਲਈ ਉਕਸਾਉਣ ਅਤੇ ਸਿਖਾਉਣ ਵੱਲ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਮੁਕੱਦਮਾ ਆਪਣੇ ਸੰਸਕਰਣ 'ਤੇ ਸਹੀ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਡਾਕਟਰ, ਜਿਸ ਨੇ ਲੇਖਿਕਾ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਸੀ, ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਬਰਬਾਦ ਕੀਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਹੁੰਦੀ। ਬਿਆਨ. ਪਰ, ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਡਾਕਟਰੀ ਸਬੂਤ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਕਿ ਕੀ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਲਈ ਇੱਕ ਤੰਦਰੁਸਤ ਮਾਨਸਿਕ ਜਾਂ ਸਰੀਰਕ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਇਹ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਰਾਏ ਬਣਾਉਣ

ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਘਟਨਾ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਤੇਲ ਦੀ ਕੋਈ ਬਰਾਮਦਗੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਅਤੇ ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਪੁਲਿਸ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਸ਼ੱਕ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਐਲਾਨਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੁਝ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਅਸੰਗਤਤਾ ਅਤੇ ਅਸਥਾਈ ਸੱਚਾਈ ਅਤੇ ਉਕਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਉੱਤੇ ਅੰਗੂਠੇ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਦੀ ਧੁੰਦਲੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਜ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਇਹ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ। ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਥਿਤ ਮਰਨ ਘੋਸ਼ਣਾ ਵਿੱਚ ਡਾਕਟਰੀ ਸਬੂਤ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸੁਤੰਤਰ ਸਰੋਤ ਤੋਂ ਤਾਲਮੇਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਇਸਲਈ, ਅਸੀਂ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਘੋਸ਼ਣਾ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਅਤੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਾ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹਾਂ।

(21) ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਅਸੀਂ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਨਿਰਪੱਖ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਰੱਖ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਲਗਾਏ ਗਏ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਰੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਲੋੜ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਆਜ਼ਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਆਰ.ਐਨ.ਆਰ

ਡਿਸਕਲੇਮਰ:- ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਰਣਾ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ, ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ-ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਡੋਲਮਿਨ